

מִן הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים

(רשמי זכרונות)

תיאר באתר מרשימותיו בארץ, איך החבריא הזאת יושבת בביתו של ליפשיץ ואיך עגנון נגש בבישנות אל המעיל העליון שלו, מוציא כתב יד וקורא לפני הנאספים בקצרה, חל שינוי באזירה של גליציה ואחרי בלוחה היתה לה עונה.

איך בא הדבר הזה? הוא לא בא לגמרי מבלי עזרה מבחוץ. אותן השנים היו ימי סערה ברוסיה וסופרים אחדים בעלי חשיבות נדרו לגליציה. אזכיר רק את משה קליינמן, את גרשון שופמן, ועוד. לאמר, לא היה מחוץ עכשיו לחזור אחר המלה האחרונה בספרות בחוץ לארץ, כי באה מחוץ לארץ לגליציה. גם ברנר התישב זמן מה בגליציה אזרחי הפסיקן לערוך את "המעורר" והוציא שם את הקובץ "רביבים" שלו. מתהוותה מניגה בין אנשי המקום ובין אנשי חוץ ועזה ניטל מסופרי גליציה הכינוי "בטלנות" שהיה שורה עליה זמן ממושך בין הדור הראשון לספרות ובין הדור ההוא.

בתור אחד ומיוחד, אשר פלס נחיצות לשינויים הכבירים האלה, היה הראים ליפשיץ. כל מה שבא אחריו מצדו שוב לא הפליא, כי קוינו מראש למעשים כבירים מצדו בעולם הספרות. אולי עלי עוד להוסיף כי ביתו בלבוב ברח' ברנשטיינה הצטיין גם במדת הכנסת אורחים וקבלת אורחים. אני עצמי התאכסנתי אז בביתו כשבוע ימים, ולא ראיתי בזה שום פלא, כיון שבאתי מארץ ישראל, שבכלל לא היו בה עוד בתי מלון. האנשים היו רגילים להתאכסן איש אצל חברו. אבל אופן הכנסת אורחים בהרחבה ובמאור פנים ובשיחות העומדות על הגובה בנוגע לנושאים ובנוגע לכגנון בשעת הדבור, זה היה מיוחד במינו ושמש אי לתלמידי חכמים ולסופרים צעירים. האטמוספירה בבית היתה כולה עברית. האיש והאשה דברו עברית גם עם הילד הקטן, שהיה עוד מונח בתוליו, דברו עברית. אולי גם הערלית ידעה מלים עבריות.

ואני רוצה עכשיו להגיד שאם אחר זמן-מה קבל הראים ליפשיץ הזמנה לבוא לירושלים להיות מורה לעברית בבית המדרש למורים מטעם "העזרה", אני רואה בזה זכות גדולה למנהל או, מר אפרים כהן, שנועז להזמין אוטודידקט בלתי מוכר למשרה כזאת, אך ורק על ידי התודעות עם ספרו הראשון שנתפרסם בינתיים. היה לי אז נסיון קשה אחר עם הגמנסיה העברית בתל-אביב, שסירבה לתת לשלמה שילר שש שעות הוראה בשבוע מתוך חשש שמא לא יצלח. גם לאחר שהבטחתי להם שבמקרה כזה אשלם את משכורת שילר לכל השנה ולא תהיה עליהם שום טענה. במצב כזה היה זה לא ענין קטן, אם מר כהן העיז ועשה מעשה לא רק לאילו שעות בשבוע לנסיון אלא הציע מיד משרה שלמה. הנסיון הוכיח, כי טעו מנהלי הגמנסיה בתל-אביב ולא טעה מר אפרים כהן שהצליח לרכוש כוח הוראה גדול, פדגוג מצויין, מורה אחראי שעשה מלאכתו באמונה והצלחה כל השנים שהיה במוסד הזה.

הראים ליפשיץ ואני היינו בני גיל אחד, בני שנה אחת, תר"מ, אבל אופן כניסתנו לספרות העברית היה שונה זה מזה. אני נתוועתי אליו ביוך בשנת תרס"ט אחרי שנעדרתי מגליציה כשמונה שנים, ואחרי אשר הייתי כבר מן המפורסמים בספרות עוד לפני כמה שנים על ידי מאמרים בלוח אחיאסף וע"י השתתפות בעריכת "המעורר" יחד עם י. ה. ברנר. אבל כשנתוועתי אל הראים ליפשיץ לא כמעט שלא פרסם מאמרים ולא היה ידוע עוד בעולם. לפיכך מה השתוממתי כשבאתי אהו במגע והוא הראה לי את ספרו הראשון על רש"י בכתב יד. הכל עורר השתוממות. עצם החבור, הרעיונות, החיטוב הנפלא לפרקים, הסגנון המצויין והמלוטש, והדיוק הלשוני כמעט בכל פסיק ופסיק, ולא פחות כתב היד הנקי והברור. ואל יהא דבר זה קל בעיניך. הייתי כבר רגיל לכתבי יד עבריים, אבל כמעט שלא ראיתי עוד סופר שיגיש את דבריו בכתב יד מסודר כמוהו. ואני לא האמנתי למראה עיני. הזאת גליציה? האם איש גליציה כתב את הכפר הזה? אנכי לא שמעתי עד עתה עליו. כדי להבין את תמיהתי צריך לזכור את מצב הדברים בספרות העברית בגליציה בימים ההם.

— מאותו הזמן של קרוכמל, שי"ר, שמשון בלוך הלוי, ערטל, לטריס, יה"ש וחבריהם לא האירה עוד ההצלחה את פניה לגליציה. לא הצליחה גליציה להיות מרכז ספרותי לעצמה. נעשתה שלטת ההרגשה כי קורי הארג החדש של הספרות גמצאים במדינות רחוקות, והרגשה זו העיקה ביחוד על אנשי שאר-רוח ועצרה בעדם מהתייצב במערכה מתוך אותה מדת הבישנות הגליצאית, שמא אינם בקיאים. כל צרכם במלה האחרונה של הספרות, רק אלה שנשאו את רגליהם ונודים בעצמם מחוץ לגבול ונתודעו אל המלה האחרונה, מבצרים להם מקום בהיכל הספרות: ברנפלה, מלטר, ניימרק, אהרנפריי, טין ועוד... — דברים אלה רשמתי לפני הרבה שנים על המצב ההוא. מבשרי חזיתי זאת. אני עצמי לא הייתי זוכה להכנס להיכל הספרות אלמלא לא יצאתי לחוץ לארץ, והנה אני שוב בגליציה ואני רואה לפני ספר של המלה האחרונה, בלא שהסופר יצא לחוץ לארץ, סופר שגדל מעצמו אוטודידקט, שלא למד באסכולות של אחרים, והוא כל כך מושרש ומורוה במכמני היהדות והספרות. כזה היה הראים באותם הימים.

הוא היה קצת למעלה מזה. הוא היה לא רק אדם לעצמו אלא היה מעין "רבי" לאחרים, וסביב לו התרכזו אחרים בני לבוב ומחוץ ללבוב שמצאו בביתו מרכז בעיני הספרות העברית. אם איני טועה, מצאתי אז בלבוב את מרכזי בן יחזקאל שכבר פרסם, כמדומני, מאמרים ב"השילוח". ידיו אחר של הראים ליפשיץ היה הרב תוספאי, שפירסם אף הוא מאמרים חשובים ב"השילוח". כמדומני שאשר ברש כבר החזיל מפרסם, משהו. וכה נהווה מרכז קטן, אמנם, אבל בעל עצמיות במדה מרובה, שעחיד היה להעשיר את ספרותנו עושר רב. ש. י. עגנון כתב עדין בעיקר ביידיש, אבל עחיד היה בקרוב לעלות ארצה ולהיות ממאורות הדור. אשר ברש